

levélben» írva talált adatokra épített. Úgy látszik tehát az «a valószínűség látszatába burkolt mese» volt a hihetőbb, s ez volt a köztudat is a házasságról.

Döry Ferenc másik vádja «a jó ízlés és a helyes erkölcsi felfogás» nevében éri a költőt. Azt állítja, hogy «Mikszáth szívesen vette tollára és tolta előtérbe az erkölcsileg szennyest», és «igaztalan célzatosságot» lát nála a katolikus egyházzal szemben. Ez is túlzás. Ismerjük jól Mikszáth maliciózus, szarkasztikus, sőt talán a cinizmusig menő állásfoglalását, de általában a tételes vallásokkal szemben, ez tehát nem csupán a katolikus egyház ellen irányult, saját egyházát is éri. Igazi vallásos hite nincs, ebből folyik állásfoglalása a humorista szemüvegével. «Erkölcseleg szennyest» azonban nem találni Mikszáth műveiben, lasciv humora realizmusában sem megy túl azon az elven, amelyet Gyulai állított fel: «A költészet nem erkölcsi predikáció, de még kevésbé az erkölcstelenség prédikálása».

Talán csak egyet lehet Mikszáth rovására írni, azt, hogy nem régen élt személyekről saját nevükön írt s így bántotta a rokonok kegyeletét. Annyi azonban bizonyos, hogy a valóság sem volt rájuk nézve nagyon hízelgő — «különös házasság» volt bizony Gr. Buttléré az életben is, a regényben is.

HEGEDŰS ZOLTÁN.

Dr. Hegyaljai Kiss Géza: Kossuth. Élet és jellemrajz. I—II. kötet. I. kötet: Miskolc, 1928. Magyar Jövő. 8-r. 190 l. — II. kötet: Miskolc, 1930. Íj. Ludvig István. 8-r. 206 l.

A 48/49-es szabadságharc vezérszemlének és a legnagyobb magyar szónoknak máig sincs egyéniségéhez és munkásságához méltó tudományos életrajza. Az eddigi életrajzok csaknem kivétel nélkül a nagyközönség számára készültek, a tudományos életrajz alapjai néhány tanulmányban vannak lerakva. Ez a kétkötetes munka sem tudományos életrajz, hanem a szerző egy korábbi kis vázlatának «a magyar nép», azaz a művelt közönség és a tanuló ifjúság számára készült kibővítése. A szépen írt életrajz meg is felel céljának: világosan, tömören — aránylag igazán kis helyen — foglalja össze Kossuth életrajzi adatait, munkásságának történetét, főbb alkotásainak tartalmát és jelentőségét. A szerző jól látja célját és jól is valósítja meg a feladatot. Igyekszik higgadtan írni s ha néha a hatás kedvéért szónokiasságba is téved, ez is megfelel a mű céljainak. Kár, hogy a könyv csak egyik feladatát valósítja meg: csak életrajz, jellemrajzot nem igen ad. A szerző források alapján dolgozik — nem a meglévő életrajzokból, bár itt-ott azokat is felhasználja — de forrásait nem bírálja, egyformán kritika nélkül fogad el levelezést, tudományos munkát, hagyományt, mende-mondát és anekdotát. Sokszor nem is idézi forrását, s az idézőjelbe tett részekről nem tudjuk, honnan, milyen értékű helyről valók. Szeret másodkézből idézni, amikor nem sok fáradsággal az eredeti forrásig is visszamehetne, a nevek írásában sem elég pontos. (P. o. az I. kötetben a 183. lapon egyik helyen Paskijevics, a másikon Paszkijevics, de a II. kötetben már helyesen Paskievics. A II. kötetben két helyen is Emerson áll, 83. és 84. lap.)

Van e két kötetben néhány tévedés, mulasztás és téves értékelés is. Így az I. kötetben (181. lap, jegyzet) azt írja, hogy Kossuth szelídlelkű, szinte lágy ember volt — a szabadságharc alatt és már előbb is Kossuth több

ízben igazolta, hogy tud erős és erélyes lenni! Legfőllebb annyi fogadható el az állításból, hogy Kossuthban volt bizonyos fokú lirizmus, ami majd minden beszédéből és még fokozottabban leveleiből kicsendül.

Kossuth nagyságát általán helyesen látja meg és rendszerint nem ír róla túlzott magasztalással. Viszont Széchenyire több ízben olyan célzást tesz, hogy abból arra kell következtetnünk: nem akarja világosan látni Széchenyi államférfiúi és emberi nagyságát. A II. kötetben azt írja, hogy a «világháború felé közeledve, egyre jobban látszott, hogy a Széchenyi-kultusz elnyomni igyekszik a Kossuth-kultuszt.» A Széchenyi-kultusz «ne abból táplálkozzék, hogy elfeledtetik a nemzettel Kossuth Lajost» (166. l.) Sem a vádnak nincs alapja, sem a kioktatásra nincs szükség: senki sem akarja Kossuth Lajost elfeledtetni a magyarsággal! Ugyanezen a lapon Herczeg Ferenc *Hűdjáról* szólva, Kossuthot Krisztus urunkkal hozza kapcsolatba a szerző — ez bántó. Általán a szerző mindig ott veszi el lába alól a talajt, ahol értékelni kell. Egy helyen, összefoglalva a mű eredményeit, ezt írja: «Nem ismerek a magyar történetben embert, aki annyira szívén hordozta volna a nemzeti műveltség szeretetét, mint Kossuth Lajos.» (II. k. 187. l.) Az ilyenféle kiemelésnek nincs sok értelme — itt még joga sem volt hozzá a szerzőnek.

Hiánynak érezzük, hogy a szerző nem is érinti Kossuth kapcsolatait Széchenyivel, Deákkal, Eötvössel és a kor többi vezető politikusaival, pedig ezek is lényeges részei Kossuth pályájának. Csak Kossuth Széchenyivel vívott egyik polemiájára utal.

A könyv végén jól összeállított *időmutató* tájékoztat Kossuth életpályájának adatairól. Szívesen láttuk volna, ha a szerző összeállítja azoknak a magyar szépirodalmi műveknek a jegyzékét, amelyekben Kossuth szerepel. Effajta dolgozat eddig nem készült, s ennek hiányát is érezzük. A hozzácsatolt reklámot, a mű első kötetéről írt dicsérgető bírálatok kivonatolását elengedtük volna.

Végző benyomásunk a mű elolvasása után az, amire maga a szerző is utal (II. k. 16. l.), hogy időszerű és szükséges volna Kossuth tudományos életrajzának megírása.

TÓTH LAJOS.

«A magyar romantika» ügye.

1.

Nem azonos:

Császár Elemér e folyóirat első számában hét teljes oldalon 52 idézetet közöl *A magyar romantika* című könyvemből, megállapításaim és következtetéseim «tévés és elhamarkodott» voltának igazolására. Nincs szándékomban vitába elegyedni. Egyrészt, mert nem akarok visszaélni a szerkesztő előzékeny gesztusával, mellyel soraimnak folyóiratában helyet ad, másrészt, mert Cs. E.-nek az idézetekhez fűzött apodiktikus megjegyzései («Csakis — felelhetjük pesti jassz nyelven». «Üres frázis.» «Igazság nincs benne egy szemnyi!» «Ötlet, bizonyítás nélkül odavetve» stb., stb.) eleve kizárják a tárgyilagos meggyőzés lehetőségét.

Mindössze arra szorítokozom tehát, hogy óvást emeljek, s ezt kötelességemnek érzem a tudományos igazság nevében. Óvást emeljek, mert a Cs. E.-től közölt idézetek legnagyobb része nem fedi az én mondataimat.